

کۆمهڵگای دیمۆکراسی و خوشگوزهران

ماف و سەر بەستی له کۆمهڵگای دیمۆکراتیکدا

- ئایسلاند و لاتتیک کۆماری و دیمۆکراتیکهیه . کۆماری دامهزرێنرا له 17 ی حوزهیرانی 1944 دا.
- کۆماری واتا دهسهلات لهبهردهستی خهڵک دایه. هاوولاتیان دهنگ ددهن به پهرلهمانتاران له پهرلهمانی (Alþingi) و دهنگیش ددهن به نوێنهراڤی شارهوانی. ئهم نوێنهراڤه سهر به پارتیه جیاوازهکانی سیاسین.
- ههلبژاردنی پهرلهمانتاری ههر چوار سال جارێک بهرپوه دهچیت.
- سهروک کۆماری و لاتیش به دهنگی خهڵک بو خولی چوار سالانه ههڵدهبژیردریت.
- ههلبژاردن به زۆرینهی خهڵک دیاری دهکریت.
- لهگهڵ ئهوهشدا بو زۆرینهی حکوومهت گرنگه ویستی کهمینهکه لهبهرچاو بگریت کاتیک سیاسهتهکهی شکل دهدات، بو نمونه له پهرلهمان و شارهوانیهکان.

ماف و سەر بەستی له کۆمهڵگای دیمۆکراتیکدا- بەردەوامە

- ھەر ھاوولاتییهکی سەر ووی تەمەن 18 سالان بۆی ھەیه له ئایسلاند دەنگ بدات.
- تاکئیک دەبی ھاوولاتی ئایسلاند بێت بۆئەوھێ له ھەلبژاردنەکانی پەرلەماندا دەنگ بدات.
- بۆ دەنگدان له ھەلبژاردنەکانی شاوەر وانیدا، ھاوولاتییه بیانییهکان دەبی پینج سالی بەدوای یەکدا و له کۆتایی ریکەوتی ھەلبژاردن له ئایسلاند نیشتهجی بێت.
- دەسەلات دابەش دەبێت بەسەر سی لقی حکوومەتدا: یاسادانان، جێبەجێکاری و دادپەر وەری.

به‌یاننامه‌ی نه‌ته‌وه یه‌گرتوو ه‌کان بو مافی مروّف

- به‌یاننامه‌ی نه‌ته‌وه یه‌گرتوو ه‌کان له 26 ی حوزمه‌یرانی 1945 دا له سانفرانسیسکو واژۆ کرا. ئه‌مه یه‌که‌م ریککه‌وتننامه‌ی ناونه‌ته‌وه‌یی بوو به ئامانجی تایبته‌ی پاراستنی مافی مروّف له سه‌رتاسه‌ری جیهاندا.
- ئایسلاند سالی 1946 ریککه‌وتننامه‌که‌ی واژۆ کرد.
- جارنامه‌ی جیهانی مافی مروّف له 10 ی کانونی یه‌که‌می 1948 دا واژۆ کرا.
- ئه‌مه که‌یسه‌کانی خواره‌وه له‌خۆ ده‌گریت: هه‌موو سه‌ربه‌ست و یه‌کسان له‌دایک ده‌بن. بێ جیاوازی له پ‌ه‌نگ، نه‌ژاد، پ‌ه‌گه‌ز، زمان، پ‌روا، ئایین یان پ‌روای تر، هه‌مووان مافیان یه‌کسانه‌.

له جارنامه‌ی جیهانی مافی مروّف

- ههموو سهر به‌ست و یه‌کسان له‌دایک ده‌بن. بی جیاوازی له ره‌نگ ، نه‌ژاد، ره‌گه‌ز، زمان، بروا، ئایین یان بروای تر، ههمووان مافیان یه‌کسانه.
- ههمووان مافی ژیان، سهر به‌ستی و ئاسایشی تاکه‌کسی هه‌یه. نابی کس به‌دیل بگير تریت، کس بوی نییه مروّقیکی تر بفروشینته‌وه یان بکریت.
- ههمووان بویان هه‌یه پاداشتی دادمه‌رانه و گونجاو و مر بگرن. دایک و مندال شایسته‌ی چاودیری تاییه‌تن.
- ههمووان له ههمبهر کۆمه‌لگا و هاوولاتیاندا خاوه ماف و به‌رپرسن.
- کس نابی سهره‌رویان، ده‌ستبه‌سهر بکریت یان له ولات دوور بخرینته‌وه. ههمووان بویان هه‌یه به یه‌کسانی ته‌واو دادگاییکردنی دادمه‌رانه و ئاشکرایان بۆ بکریت له لایهن دادگای سهر به‌خۆ و بی لایهنه‌وه.
- ههمووان مافی هاوولاتیان هه‌یه و کس بی‌به‌ش ناکریت له هاوولاتیوون.

دادگای مافی مروقی ئەورووپا

- دادگای مافی مروقی ئەورووپا (ECHR) سالی 1959 بەپێی رێکەوتنامەی نیۆدەولەتی ئەوروپایی مافی مروقی دانا. ئایسلاند ئەم رێکەوتنامە نیۆدەولەتییهی سالی 1950 لە ئایسلاند واژۆ کرد و سالی 1994 لە ئایسلاند بە یاسا پابەند بوو.
- ئەم رێکەوتنامە نیۆدەولەتییه پێداگری مافی ژیان و سەربەستییە. مافی بەدواداچوونی دادپەروەرانه و گشتی؛ قەدەغەکردنی ئەشکەنجە، مافی هەریمی تاکەکەسی و سەربەستی دەربرین پراوۆچوون، ئایین و پێکەوهبوون.
- زۆربەی مافە مروقە دیاریکراوەکان لە لایەن رێکەوتنامەی نیۆدەولەتی و یاساکانی ئایسلاند و هەروەها یاسای بنەرەتی ئایسلاندەوه دەپاریزین.

وتهی بیزارکەر

- وتهی بیزارکەر هەر جوړیک بیت، وینه یان شیوهی تری پهیوهندی که دهبیته هوی بلاوکردنهوه یان ورووژاندنی ږق و بیزارکردن دژ به کس یان کهسانی تر که سهر به گروویکی تاییهتن.
- وتهی بیزارکەر مروّف نازار دهدات و لهوانهیه ناکامی جیدی بو تاک و گرووپهکان بهدواوه بیت.
- بهپیی یاسای سزادانی نایسلاند، وتهی بیزارکهری گشتی وهک هەر زمانیکی بیزارکەر یان جیاکاری، دژ به تاک یان گرووپهکان بهپیی ئایین، نهتهوه، نهژاد، ږهنگ، ږهچهلک، کهسایهتی سیکیسی یان ږهگهر دهناسریت و سزای دارایی یان زیاتر له 2 سال بهندیخانهی ههیه.

رای پیشینه (له خورایی حوکم دان)

- رای پیشینه ئهو دادوهر یانەن خەلک دەیکەن کاتیک تەنیا لە یەک لایەنی بابەتەکەن و یان کاتیک بۆ شتیک لەو پێش بریار دەدریت.
- رای پیشینه زۆرجار بەدی دیت بە ھۆی نەزانین یان ترس لە شتی نوێ یان بێگانه که خەلک لە مێدیا یان کۆمەڵگادا دەکەونه بەردەمیوه.
- ھەم ئهو کەسانە ی لەو پێش لە کۆمەڵگادا دەژین و ھەم ئهو کەسانە ی دینە ناو کۆمەڵگای نوێ لەوانە ی ھو لە خورایی حوکم بدەن.
- بە زیاتر بوونی بەشداریبووان و پروانگە ی تاکە جیاوازیەکان لە زۆربە ی قوناغەکانی ژياندا دەکری پەرە بدریت بە تێگەشتنی تاکەکان و رای پیشینه کەم بێتەوه.
- بۆ ھەموو کەسانی تەندروست باشە سەیری دەروون بکەن و بزانی کاتی بینین یان تاقیکردنەوی شتی نوێ دەتوانن رای پیشینه و دەمارگرژی دەستیشان بکەن. ئهو کاتە دەکری قوولتر و ھشوی زانیاریەکان بکەویت و پرسیار بکەیت.

رۆژنامه‌گه‌ری و میدیاکان

- ههمووان میدیا و سۆشال میدیاکانیان له‌به‌رده‌سته.
- گرنگه له‌بیرت بێت هه‌ر ههموو ئهو باب‌ه‌تانه‌ی ئۆنلاین سه‌یریان ده‌که‌یت راست یان هه‌له‌ نین.
- به‌کاره‌ینانی ماله‌په‌ره‌ فه‌رمیه‌کانی دامه‌زراوه‌ گه‌شتیه‌کان له‌ ئایسلاند بۆ به‌ده‌سته‌ینانی زانیاری ورد باشه. www.covid.is, www.vedur.is, www.island.is
- یه‌کێک له‌ پرێگاکانی بوون به‌ به‌شدارێکی چالاکتر له‌م کۆمه‌ڵگایه‌ی که‌ له‌م دواییه‌دا چوویته‌ پالێ، به‌دواداچوون و لێپرسینه‌وه‌ی هه‌وایی ناوچه‌یه‌یه. مه‌شقی زمانی ئایسلاندیش به‌سووده.
- له‌ www.ruv.is و له‌ پرێگه‌ی که‌نالی ته‌له‌فیزیۆنی حکومه‌یه‌وه‌ ده‌کرێ سه‌یری هه‌وآل بکه‌یت گه‌لێک باب‌ه‌ت له‌به‌رده‌سته‌ بۆ منداڵان و به‌ته‌مه‌نه‌کان، هه‌ندیکیان ژیرنوسی ئایسلاندیان هه‌یه. RUUV دامه‌زراوه‌یه‌کی حکومه‌یه‌یه.
- www.grapevine.is رۆژنامه‌هه‌وآلیکه‌ به‌ زمانی ئینگلیزی و هه‌وآل و باب‌ه‌تی په‌یوه‌ست به‌ کۆمه‌ڵگای ئایسلاند له‌خۆ ده‌گرێت. له‌ناو خه‌لکی ئایسلاند زۆر میدیای تری هه‌وآل باناوبانگن. monitor.is (mbl.is) - [مۆنیتۆری ئایسلاند](http://monitor.is)

یهکسانی

- کاتی گفتوگو لهسەر یهکسانی، زۆر جار ئهوهی ئاماژهی پیدهکریت مافی یهکسانی ژنان و پیاوانه.
- ئهمرۆکه ئهوهی بهگشتی ئاماژهی پیدهکریت یهکسانییه به واتایهکی بهرفراوانتر لهوه و زۆر جار به "مامهلهکردنی یهکسان" دهناسریت: بێ جیاوازی تهمن، سهڕچاوه، توانایی جهستهیی، ڕهگهز، ڕوا و ڕهچلهک ههمووان دهبی ماف و دهرفهتی یهکسانیان ههبیت.
- یهکسانی واته لهناو شتی تر دا که خهلهکه ههمان دهرفهتیان ههیه بۆ کاریگهری و بهشداری له کۆمهلهگا، ئهوان هاوبهش دهکهن له بهرپرسیاریهتییهکان و سوددی کۆمهلهگادا و کهن نابێ له خراب مامهلهکردن و توندوتیژی بترسیت.

Mynd frá VMST

ئازادی دەرپرینی بیر و ڤرا

- ئازادی دەرپرینی بیر و ڤرا واتا ههمووان سهر بهستن بهی ترس باس له پروای خویان دهربارهی سیاست، بیر و باوهری ئایینی و بابتهی بکهمن.
- ئازادی دەرپرینی بیر و ڤرا بهکار دههینریت بو تاکهکان، ڤادیو، تهلهفیزیون، ڤوژنامه و سوشال میدیاکان.
- لهگهل ئهوهشدا، نایاساییه چ به وته و چ به نووسین بهشداری بکهیت له سووکایهتی پیکردن یان وتهی دزیو یان جیاکاری دژ به خهلک.

Mynd frá VMST

پاراستنی یاسایی

- هاوولاتیانی ئایسلاند پالپشتی یاسایی دهکرین. ئهمه به واتایهکی تر واتا:
- ناکرئ کس بهبی دادگاییکردنی دادپهروهرانه سزای بهندنخانهی بو بپردریتهوه. ئهمه واتا له کهیسهکهدا ههول دهرییت له دادگا به نوینهرایهتی یاسایی و شانديک له دادوهرانی سهربهخو بریار دهن ئاخو تۆمهتبار تاوانباره. بهدوای دهرکردنی بریار، سزادان دیاری دهکریت.
- له ههمان کاتدا که کهیسهکه له لایهن پۆلیسهوه لیکۆلینهوهی بو دهکریت، دهکرئ کهسهکان دهستبهسهه بکرین. داوهر دهبی له بابتهی سههپهرشتیکردندا داوهری بکات.
- ههرکس که تۆمهتبار کرابییت کاتی لپهرسینهوه مافی راویژکاری یاسایی ههیه.
- نهو کهسهی راپورت دهکات به دادگا و به رادهی پبویست نازانییت به زمانی ئایسلانديی قسه بکات، بو ههیه به تیچوونی دادگا، وهرگیری ههبییت.

ئازادى ئايىن و ئازادى پىكەو ەبوون

- ئازادى ئايىن سەربەستى تەكەكانە لە ھەلبۇزاردنى ئەو ئايىنەى دەپھوئ سەر بە ئەو بىت يان سەر بە ھىچ رىكخراو ەپھەكى ئايىنى نەبىت. لە ئايسلاند ئازادى ئايىن ھەپھە، بەلام كەنيسەى نىشتەمانى ئەفانگلىست- لوتەرەپھە. كەنيسەى وىلايەتى گەورەترىنە و، كەنيسەى كاسولىك دوو ەمىن كەنيسەى گەورەپھە و چەندىن رىكخراو ەى ئايىنى چالاكى ترىش ھەپھە.
- كەس ناچار ناكرىت بە ئەندامبوون يان بەجىھىشتنى رىكخراو ەى ئايىنى.
- گرنگترىن ھۆكار كە دەپى لەسەر سەربەستى ئەنجومەن لەبەرچا و بگىرترىن برىتىن لە:
- مافى ئەندامبوون لە يەك پارت يان رىكخراو ەى سىياسىدا بەپى ترس لە ئازاردان و ئەشكەنجەكران يان گرتن.
- مافى ئەندامبوون لە يەككىتى كرىكاران بەپى ترس لە ئازاردان و ئەشكەنجەكران يان گىران.
- مافى دەربرىنى رابوچوون لەپىگەى دەربرىنى نازەزايەتى ياساىپھە.

نووسینگه‌کانی ٲراویژکاری مافی مروّف

- نووسینگهی مافی مروّفی ئایسلاند به‌شیوه‌ی هه‌ریمی کار ده‌کات. ئهم نووسینگه‌یه دامه‌زراوه‌یه‌کی سه‌ربه‌خویه که چالاکی ده‌کات له ئاراسته‌ی بابه‌تی وه‌ک به‌رزکردنه‌وه‌ی مافی مروّف.
- ئهم نووسینگه‌یه له ٲرووی بارودۆخی مافی مروّفه‌وه له ئایسله‌ند ئهرکی چاودی‌ری هه‌یه. ئه‌وان ٲراویژکاری یاسایی ٲیشک‌ه‌شی کوّچه‌ران ده‌که‌ن.
- شاری ٲه‌یکیاڤیک نووسینگه‌ی مافی مروّف به‌ریوه ده‌بات که به‌رپرسی جیبه‌جی‌کردنی سیاسه‌تی مافی مروّفه له‌م شارهدا.
- خزمه‌تگوزاری ٲراویژکاری کوّچ له‌ سالی 2021 دامه‌زراوه و باره‌گای له‌ ره‌یکیاڤیکه www.newiniceland.is
- ناوه‌ندی چه‌ند که‌لتووری و زانیاری) له‌ریگه‌ی ٲه‌قه‌م ته‌له‌فونی 4503090 و مآلپه‌ریکی زانیاری داینامیک به‌زانیارییه‌کانی به‌رده‌ست به‌چه‌ندین زمان ٲراویژکاری ته‌له‌فونی ٲیشک‌ه‌ش ده‌کات، www.mcc.is

سیستمی خوشگوزهرانی

- له ئایسلهند، دهستهواژهیك ههیه كه پێی دهوتریت سیستمی خوشگوزهرانی كه لایهنهكانی بنهرهتی ژيانی رۆژانه لهخۆ دهگریت، لهوانه كوالیتی ژيان، راهیان و خزمهتگوزاری تهندروستی و ئهم سیستمه لهڕیگهی سیستمی باجهوه دابین دهكریت.
- له ولاتی خوشگوزهراندا، حكومهت و شارهوانی بۆدجهیهك تهرخان دهكهن بۆئهووی دڵنیایی دهست كهویت ههموو دانیشتوان دهتوانن پێداویستی بنهرهتی ژيان وهك، خانووبهره، خواردن، چاودێری پزیشکی و راهیانیان ههبیت. ئهمه ههمووی بهپێی بهشداربوونی كریكارانه لهگهڵ دانی باج.
- خهلك ههروهها ههندیک سوود و قازانج بۆ خۆیان كۆ دهكهنهوه و مافی مۆلهمرگرتنیهان ههیه و ئهگهر ئیشهكهیان لهكیس بدن یان زیانیان پێیگات دهتوانن یارمهتی بێكاری و نهخۆشی بهكار بینن.
- گهر تاكهكان بۆ ماوهیهکی زۆر نهخۆش دهكهن، دهكری بۆ یارمهتی نهخۆشی سهردانی بیمهی چارهسهری ئایسلهند (Sjúkratryggingar Íslands) بکهن یان بۆ خانهنشینی بایهخپێدانهوه سهردانی ئهنبیستیتۆی حكومی دابینکردنی كۆمهلایهتی بکهن (Tryggingastofnun ríkisins). خانهنشینی پهككهوتهی بۆ كهسانی تهمن 18 سالان تاكوو 67 سال لهبهرچاو گیراوه كه به هۆی كهمبونهووی توانایی ئیش ناتوانن فوول تایم ئیش بکهن. كهسانیك تهمنیان سهرووی 67 سالانه و لانیكه سێ سال له ئایسلهند ژیاون، خانهنشینی پیریان پێدهدریت.

Mynd frá VMST

حکومت و شارهوانی

- حکومتی ئایسله‌ند بهرپرسی کاروباری دارایی، سیاستی دهره‌وه، کاروباری دادگا و هه‌لبژاردنه‌کانی ئهم و لاتیه به‌ئوه‌ی ئاماژه به هه‌ندی‌ک شت بکات. حکومت سیاسته‌کان له زۆربه‌ی لایه‌نه‌کانی کۆمه‌لگای ئایسله‌ند وه‌ک کاروباری ئابووری، ئاسایشی گشتی، په‌روه‌رده، ته‌ندروستی، پاراستنی ژینگه، مافی مرۆف، زانست و داهینان شیوه پیده‌دات.
- زیاتر له 70 شاره‌وانی هه‌یه و هه‌رکام چه‌ند شار و گوندی هه‌یه. شاره‌وانیه‌کان به‌رپرسن بۆ ئهم شتانه له‌وانه:
 - باخچه‌ی ساوایان، قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی و چالاکیه‌کان بۆ رابواردنی کات بۆ منداڵان.
 - پێشکه‌شکردنی خزمه‌تگوزاری په‌روه‌رده‌کردن و یارمه‌تیدانی ئهو خه‌زانانه‌ی کیشه‌یان هه‌یه و رهم‌ساندنی توانایی بۆ تاکه‌کان، بۆ نمونه داوای یارمه‌تی مالی کاتی بکه له شاره‌وانی و ئه‌گه‌ر مه‌رجه‌کانته هه‌بێت یارمه‌تی وه‌رده‌گریت.
 - پێشکه‌شکردنی خزمه‌تگوزاری و ئاماده‌کاری ژیان بۆ به‌سالاچووان و که‌مه‌نده‌مان.
 - به‌رپوه‌به‌رایه‌تیکردنی کۆکردنه‌وه‌ی زبڵ، مه‌له‌وانگه‌کان، کتێبخانه‌کان، هۆله‌کانی وه‌زش، گواستنه‌وه‌ی گشتی، پلاندانان و بابه‌تی تر.

بهريو بهرايه تي كار

- بهريو بهرايه تي كار (Vinnumálstofnun) بهرپرسی يارمهتيدانی كهسانيكه كه بيكار بوون و له كار دهگهريڻ. لهوي تاكهكان دهتوانن داواي يارمهتي بيكاري بكهن راويژكاري ئيش و خويندنيان بو دهكريت.
- كهسانيك يارمهتي بيكاري و مردهگرن دهبي هميشه چالاك بن له بهدواگهرياني كار و ناماده بن له ههولهكاني بازاري كاردا بهشدار بن، بونموونه به تيپهپراندي كورسي ناچاري وهك كورسي زماني نايسلهندي.
- له سندوقي مؤلهتي مندالبووني دايكايهتي/باوكيتيدا، باواني داهاتوو دهتوانن داواي مؤلهت بكهن بو مندالبووني دايكايهتي/باوكيتي. ريژهي ئهو پاليشتييهي بو باوان دهكريت پشت دهبهستيت به كاركردي تهواوي تاكهكان و مووچهي ئهو كارويه. قوتابي و كهسانيك كه فوول تايم كار ناكهن دهتوانن ههول بدن بو يارمهتي خهرجيهكاني دووگياني دايكايهتي/باوكيتي.

Mynd frá ja.is

مائپہر ہکان

[/www.althingi.is](http://www.althingi.is)
www.asatru.is
[/www.bahai.is](http://www.bahai.is)
www.catholica.is
www.covid.is
www.dv.is
www.facebook.com/Felag.Muslima/
- [/www.facebook.com/foundationoficeland](http://www.facebook.com/foundationoficeland)
www.faedingarorlof.is
www.grapevine.is
[/www.humanrights.is](http://www.humanrights.is)
www.island.is
www.kirkjan.is
www.mbl.is
www.mcc.is
www.reykjavik.is/mannrettindi -
www.ruv.is
www.sjukra.is
www.syslumenn.is/thjonusta/utgefin-leyfi/listi-yfir-skrad-trufelog-og-lifsskodunarfelog
www.thjodskra.is
www.tr.is
www.vedur.is
www.visir.is
www.vmst.is

Stjórnarráð Íslands
Félagsmálaráðuneytið